

Protocol melden Kindermishandeling Widdonckschool Weert

Dit protocol is gebaseerd op www.protocolkindermishandeling.nl (oktober 2010)

Inhoudsopgave

Voorwoord

1. *Wetgeving*
 - 1.1 *Internationaal verdrag inzake rechten van het kind*
 - 1.2 *Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*
 - 1.3 *Wettelijk vastgelegde normen van geweldloos opvoeden*
 - 1.4 *Meldrecht, meldplicht, beroepsgeheim*
 - 1.5 *Aangiftebeleid*
2. *Verantwoordelijkheden*
 - 2.1 *Verwijsindex risicojongeren*
 - 2.2 *Rol gemeenten*
 - 2.3 *Verantwoordelijkheden directie en bestuur*
 - 2.4 *Verantwoordelijkheden beroepskracht en aandachtsfunctionaris*
 - 2.5 *Verantwoordelijkheden beroepskracht*
 - 2.6
3. *Definities*
 - 3.1 *Definitie van kindermishandeling*
 - 3.2 *Definitie van huiselijk geweld*
 - 3.3 *Opvoedingsproblemen*
4. *Vormen van kindermishandeling*
 - 4.1 *Geweld*
 - 4.2 *Verwaarlozing*
 - 4.3 *Getuige zijn van huiselijk geweld (partnergeweld)*
 - 4.4 *Seksueel misbruik*
 - 4.5 *Exploitatie*
 - 4.6 *Schending van recht op zelfbeschikking*
 - 4.7 *Vrouwelijke genitale verminking*
 - 4.8 *Eergerelateerd geweld*
 - 4.9 *Gedwongen uithuwelijken*
 - 4.10 *Indoctrinatie*
 - 4.11 *Münchhausen by proxy*
5. *Omstandigheden*
 - 6.1 *Risicofactoren voor kindermishandeling*
 - 6.2 *Beschermende factoren*
6. *Het protocol*
 - 6.1 *In het kort*
 - 6.2 *Protocol uitgewerkt naar locatie (V)SO Widdonck Weert*
 - 6.3 *Waar het protocol niet voor is*
7. *Signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling*
8. *Internetadressen*

Voorwoord

Kinderen die worden mishandeld vertellen hier meestal niet uit zichzelf over, en dat geldt ook voor degenen die mishandelen. Daarom is het nodig dat beroepskrachten, die vanwege hun functie verantwoordelijk zijn voor de veiligheid van die kinderen en hun ouders, in actie komen als er mogelijk sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld.

In de praktijk leidt dit tot vragen als:

- ✓ Wanneer is iets kindermishandeling en waar merk je dit aan?
- ✓ Wat moet je doen of juist niet doen als je kindermishandeling vermoedt?
- ✓ Wie is waarvoor verantwoordelijk?
- ✓ Bij wie kun je terecht?
- ✓ Wat zeg je tegen de ouders?
- ✓ Welke hulp is er nodig?

Dit protocol geeft antwoord op deze en andere vragen.

1. Wetgeving

1.1 Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Voor dit protocol is het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind uitgangspunt. De Verenigde Naties aanvaardden dit verdrag op 20 november 1989 en op 8 maart 1995 is het verdrag in Nederland officieel in werking getreden. Het recht van kinderen om in een veilige omgeving op te groeien, is echter ook in Nederland nog steeds niet voor elk kind vanzelfsprekend. Dit protocol heeft tot doel een bijdrage te leveren aan het tijdig signaleren en adequaat handelen in situaties waarin het veilig opgroeien van kinderen in het geding is.

Het Wetboek van Strafrecht kent geen apart artikel kindermishandeling. Wel staan er in het Wetboek van Strafrecht enkele artikelen over mishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik. Op www.nji.nl vindt u een overzicht van wetten uit het Wetboek van Strafrecht die van toepassing kunnen zijn (zie: dossier kindermishandeling op www.nji.nl). Ook is een aantal verplichtingen vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek.

1.2 Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

De Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling is van kracht geworden in het voorjaar van 2011. Deze wet bepaalt dat het hanteren van een stappenplan bij huiselijk geweld en kindermishandeling verplicht is. Met de expliciete vermelding dat seksueel geweld, vrouwelijke genitale verminking (meisjesbesnijdenis) en eengerelateerd geweld ook vormen van kindermishandeling zijn. De verplichting geldt voor organisaties en zelfstandige medewerkers in gezondheidszorg, onderwijs, kinderopvang, maatschappelijke ondersteuning, jeugdzorg, justitie en politie.

1.3 Wettelijk vastgelegde norm van geweldloos opvoeden

Op 25 april 2007 is de wet (artikel 247 lid 2, boek 1 van het Burgerlijk Wetboek) uitgebreid met de zin: *'In de verzorging en opvoeding van het kind passen de ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling toe.'*

1.4 Meldrecht, meldplicht en het beroepsgeheim

In artikel 53 lid 3 van de Wet op de jeugdzorg staat een uitdrukkelijk meldrecht: iedere beroepskracht met een beroepsgeheim of andere zwijgplicht heeft het recht om vermoedens van kindermishandeling te melden bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, zonodig zonder toestemming van het kind of de ouder(s). Daarnaast houdt het meldrecht in dat de beroepskracht op verzoek van het AMK informatie over het kind of zijn ouder(s) mag verstrekken aan het AMK, dit eveneens zonder toestemming van het kind of de ouder(s). Pleegouders worden gezien als 'professional', zijn in 'dienst' van BJZ, en hebben hiermee meldplicht.

De Wet meldcode kent geen meldplicht. Er is wel een bijzondere bepaling in de jeugdzorgwet (artikel 21): zorgaanbieders (zoals internaten) moeten aan Bureau Jeugdzorg melden als een medewerker zich schuldig maakt aan kindermishandeling. Een medewerker die in de jeugdzorg werkt en weet dat een collega zich schuldig maakt aan kindermishandeling, is verplicht dit te melden bij (de directie van) de zorgaanbieder.

De wettelijke meldplicht voor kindermishandeling blijft beperkt voor werkers in jeugdzorg (alleen bij zorgaanbieders). Andere beroepsbeoefenaren hebben geen meldplicht. Het onderwijs kent de

verplichting (vermoeden van) zedendelicten bij de politie aan te geven; schooldirecties mogen dat niet 'onder de pet' houden. Dit is vastgelegd in artikel 3 van de Wet op het voortgezet onderwijs. Bij gebruik van een meldcode blijft de beslissing om vermoedens van kindermishandeling al of niet te melden bij het AMK, berusten bij de professional. Het stappenplan van de meldcode en dit protocol bieden bij die afweging houvast.

1.5 Aangiftebeleid

Kindermishandeling is strafbaar. Als er sprake is van kindermishandeling, moet aangifte dus worden overwogen. Soms zal een betrokkene aangifte willen doen, soms zal een betrokken organisatie aangifte doen. Bouw de afweging om aangifte te doen daarom in de adviesvragen en werkprocessen in.

Meerdere partijen hebben een rol bij het bewaken van de veiligheid van kinderen en het doen van aangifte bij kindermishandeling. Bureau Jeugdzorg (BJZ), waar ook het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) onderdeel van is, heeft een centrale rol in de aanpak van kindermishandeling. Een belangrijke taak van Bureau Jeugdzorg is het doen van onderzoek naar de veiligheid van het kind of de kinderen en het waar nodig organiseren van de noodzakelijke bescherming en hulpverlening. De Wet op de jeugdzorg geeft hiervoor de (wettelijke) kaders aan. De politie heeft niet alleen handhaving (van wet- en regelgeving), opsporing van strafbare feiten en hulpverlening (in noodsituaties) tot taak, maar ook signaleren en adviseren. Het Openbaar Ministerie heeft ten slotte de regie over het opsporingsonderzoek.

De samenwerking tussen deze partijen moet het starten van hulpverlening en bescherming niet in de weg staan, maar ondersteunen. Politie en BJZ/AMK stemmen hun activiteiten juist af bij (ernstige vormen van) kindermishandeling. In deze afstemming wordt ook bepaald of het

2. Verantwoordelijkheden

De lijstjes met signalen wijzen u de weg bij het in kaart brengen van kindermishandeling. Ze zijn niet meer en niet minder dan een hulpmiddel. Om goed te kunnen handelen, is het belangrijk dat u altijd uitgaat van uw eigen deskundigheid. Als beroepskracht heeft u kennis van de ontwikkeling van kinderen en bent u bij uitstek degene die afwijkend gedrag kan signaleren. Vertrouw op uw kennis, ervaring en intuïtie en neem uw gevoel over de situatie serieus. Maak concreet waar u zich feitelijk zorgen over maakt (inclusief de vraag of er misschien sprake is van seksueel misbruik) en deel uw zorgen over een kind of gezin met een deskundige collega of aandachtsfunctionaris.

2.1 Verwijsindex risicjongeren

Melding van kindermishandeling in de [verwijsindex risicjongeren](#) is verplicht. De verwijsindex is een digitaal registratiesysteem voor risicosignalen van hulpverleners over jongeren. Door de meldingen in de verwijsindex weten hulpverleners sneller of een kind ook bekend is bij een collega, zodat zij kunnen overleggen over de beste aanpak. Op deze manier wordt voorkomen dat hulpverleners langs elkaar heen werken en blijft elke risicjongere in beeld.

Belangrijk: melding in de verwijsindex is geen vervanging van het protocol, maar een aanvulling en ondersteuning hierop. De meldcriteria vindt u op www.meldcriteria.nl.

2.2 Rol gemeenten

De wet regelt dat gemeenten het gebruik van de verwijsindex bevorderen. De gemeenten organiseren dat de hulpverleners lokaal met elkaar samenwerken en aangesloten zijn op de verwijsindex. Op dit moment zijn ongeveer 300 gemeenten aangesloten. Met de inwerkingtreding van de wet later dit jaar moeten alle gemeenten zich aansluiten op de landelijke verwijsindex.

2.3 Verantwoordelijkheden directie en bestuur

Directie en bestuur hebben de volgende verantwoordelijkheden:

- opnemen van het Protocol kindermishandeling in het kwaliteitsbeleid van de organisatie
- informeren van ouders, cliënten en medewerkers over dit beleid.
- invoeren van de noodzakelijke randvoorwaarden om volgens het protocol te werken;
- zorgen dat alle medewerkers kennis hebben van inhoud en doel van het protocol;
- het protocol als terugkerend thema op agenda vergadering of overleg plaatsen;
- benoemen van één of meerdere aandachtsfunctionarissen kindermishandeling;
- steunen van alle beroepskrachten in hun handelen volgens het protocol;
- zorgen dat er voldoende deskundigen beschikbaar zijn die de beroepskrachten ondersteunen bij het signaleren en het zetten van de stappen uit het protocol;
- regelmatig deskundigheidsbevordering aanbieden in het signaleren van kindermishandeling en werken met het protocol, zodat beroepskrachten kennis en vaardigheden op peil brengen en houden;
- zorgen dat het protocol aansluit op de werkprocessen in de organisatie;
- het protocol regelmatig evalueren en waar nodig actie ondernemen om de toepassing ervan te verbeteren;
- afspraken maken over wat te doen als beroepskrachten door cliënten in of buiten rechte worden aangesproken op de manier waarop zij het protocol toepassen;
- eindverantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van het protocol;
- kennis hebben van aangiftebeleid bij politie;
- doen van aangifte bij de politie;
- onderhouden van eventuele mediacontacten;

- onderhouden van juridische contacten.

2.4 Verantwoordelijkheden beroepskracht en aandachtsfunctionaris

Beroepskracht en aandachtsfunctionaris hebben de volgende verantwoordelijkheden:

- kennis nemen van de inhoud van dit protocol en handelen volgens bijbehorend stappenplan;
- in staat zijn signalen die (kunnen) wijzen op kindermishandeling te duiden;
- waken voor de veiligheid van het kind bij het nemen van beslissingen;
- onderhouden van eigen kennis en ervaring in het signaleren en handelen bij (vermoedelijke) kindermishandeling;
- Indien nodig overleggen wie contact opneemt met organisaties die betrokken zijn bij het kind;
- indien nodig overleggen wie contact opneemt met BJZ/AMK, SHG of de politie;
- indien nodig overleggen wie verwijst naar professionele hulp of professionele hulp in gang zet;
- toezien op zorgvuldig omgaan met de privacy van het betreffende gezin, waarbij rekening wordt gehouden met het privacyreglement van de instelling;
- waarborgen continuïteit van bijvoorbeeld onderwijs, zorg, kinderopvang;
- het bestuur onverwijld in kennis stellen bij (vermoedens van) kindermishandeling door een medewerker van de instelling;
- jaarlijks evalueren en bijstellen van de eigen werkinstructie;
- actualiseren van informatie over kindermishandeling (en het protocol) en dit onderwerp regelmatig onder de aandacht brengen in de organisatie;
- overleg plegen met de beroepskracht die zorgen heeft over een kind of ouder en denkt aan kindermishandeling;
- indien nodig andere beroepskrachten van de instelling bij het overleg betrekken;
- afspraken maken, taakverdeling en tijdsplan vaststellen (wie doet wat wanneer);
- zorg dragen voor duidelijke afspraken over overdracht van gegevens en terugkoppeling;
- verslaglegging;
- informeren van de leidinggevende;
- periodiek (minstens eenmaal per jaar) evalueren van het protocol op werkzaamheid, zorgvuldigheid, volledigheid en zonodig bijstellen van de eigen werkinstructie;
- jaarlijks terugkoppelen van instellingsoverstijgende aandachtspunten aan de vertegenwoordiger van de eigen instelling die deelneemt aan de werkgroep of klankbordgroep of aan de redacteur AMK.

2.5 Verantwoordelijkheden beroepskracht

De beroepskracht heeft naast de verantwoordelijkheden bij 2.4 ook de volgende verantwoordelijkheden:

- overleg plegen met de aandachtsfunctionaris kindermishandeling bij signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling;
- uitvoeren van afspraken die zijn voortgekomen uit het overleg met de aandachtsfunctionaris kindermishandeling, zoals observeren, een gesprek met de ouders, of contact opnemen met externe organisaties;
- bespreken van de resultaten van deze stappen met de aandachtsfunctionaris;
- schriftelijk vastleggen van alle aanwijzingen waaruit kan worden afgeleid dat een kind (mogelijk) wordt mishandeld;

3. Definities

3.1 Definitie van kindermishandeling

In dit protocol gaat het om kindermishandeling. De definitie die gehanteerd wordt in dit protocol: *'Kindermishandeling is het doen en laten van ouders, of anderen in soortgelijke positie ten opzichte van een kind, dat een ernstige aantasting of bedreiging vormt voor de veiligheid en het welzijn van het kind'* (Baartman, 2010). Met 'kinderen tot 19 jaar' worden ook ongeboren baby's bedoeld. Ook die kunnen slachtoffer zijn van kindermishandeling.

3.2 Definitie van huiselijk geweld

Het begrip huiselijk geweld is nog niet wettelijk omschreven. In dit protocol sluiten we aan bij de omschrijving die de overheid hanteert:

'Huiselijk geweld is geweld dat door iemand uit de huiselijke of familiekring van het slachtoffer wordt gepleegd. Hieronder vallen lichamelijke en seksuele geweldpleging, belaging en bedreiging (al dan niet door middel van, of gepaard gaand met, beschadiging van goederen in en om het huis)'.

Belangrijk: de combinatie kinderen en huiselijk geweld betekent altijd kindermishandeling.

De handelwijze bij huiselijk geweld is hetzelfde als bij kindermishandeling of een vermoeden daarvan.

3.3 Opvoedingsproblemen

Zorgen over een kind hoeven niet op kindermishandeling of huiselijk geweld te duiden.

Ze kunnen ook te maken hebben met de opvoeding. Als u denkt dat de problemen veroorzaakt worden door de opvoedingssituatie, neem dan contact op met het Centrum voor Jeugd en Gezin.

(http://www.hetcjg.nl/showsite.asp?map_id=32134, telefoonnummer 088 0105900 alle werkdagen van 08.00 – 18.00 uur, vrije inloop Centrum voor Jeugd en Gezin: maandag 13.00 – 15.00 uur, donderdag 15.30 – 16.30 uur, vrijdag 13.00 – 15.00 uur)

4. Vormen van kindermishandeling

Kindermishandeling uit zich in verschillende vormen, die gelijktijdig voor kunnen komen. De belangrijkste vormen van kindermishandeling zijn: geweld, verwaarlozing, seksueel misbruik, exploitatie, schending van zelfbeschikking en het syndroom Münchhausen by Proxy/Pediatric Condition Falsification (zie ook www.nji.nl/kindermishandeling).

4.1 Geweld

Geweld is handelen ten opzichte van een andere persoon met de intentie de ander leed toe te brengen. We onderscheiden:

- fysiek geweld: het toebrengen van verwondingen zoals kneuzingen, blauwe plekken, snij-, brand-, of schaafwonden, botbreuken, hersenletsel. Deze verwondingen kunnen ontstaan door slaan, schoppen, knijpen, door elkaar schudden, branden, snijden, krabben, verstikking, vergiftiging. Een bijzondere vorm van fysiek geweld is het Shaken Baby Syndroom: een verzameling van signalen en symptomen die het gevolg zijn van het heftig door elkaar schudden van een baby. Het syndroom zelf is geen vorm van geweld, toebrenging wel, vandaar de vermelding onder fysiek geweld.
- psychisch of emotioneel geweld: het toebrengen van schade aan de emotionele of persoonlijkheidsontwikkeling van het kind (dit geldt eigenlijk voor alle vormen van kindermishandeling). Bijvoorbeeld het kind stelselmatig vernederen, belachelijk maken, kleineren, pesten, bang maken, bedreigen met geweld, achterstellen, eisen stellen waaraan het kind niet kan voldoen, het kind belasten met een te grote verantwoordelijkheid, het kind kleinhouden, het kind betrekken bij illegale of antisociale handelingen, het kind blootstellen aan extreem, onberekenbaar of ongepast gedrag.

4.2 Verwaarlozing

Verwaarlozing is het nalaten van zorg die ouders geacht worden te geven met het oog op de veiligheid, het welzijn en de ontwikkeling van het kind. Vormen van verwaarlozing zijn:

- prenatale verwaarlozing: bijvoorbeeld drugs- en alcoholgebruik tijdens de zwangerschap.
- fysieke verwaarlozing: het kind niet datgene geven wat het voor zijn lichamelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft. Bijvoorbeeld onderdak, goede voeding, een veilige en gezonde woon- en speelomgeving, voldoende kleding, voldoende slaap, goede hygiëne en medische, tandheelkundige of geestelijke gezondheidszorg. Ook niet letten op de fysieke veiligheid van het kind valt hieronder.
- psychische of emotionele verwaarlozing: het kind niet datgene geven wat het voor zijn geestelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft. Bijvoorbeeld aandacht, respect, veiligheid, contact, warmte, liefde, genegenheid, bevestiging, leiding, grenzen, ruimte voor toenemende zelfstandigheid.
- educatieve verwaarlozing: het kind geen passend onderwijs laten krijgen.

4.3 Getuige zijn van huiselijk geweld (partnergeweld)

Huiselijk geweld is geweld dat door iemand uit de huiselijke of familiekring van het slachtoffer wordt gepleegd. Hieronder vallen lichamelijke en seksuele geweldpleging, belaging en bedreiging (al dan niet door middel van, of gepaard gaand met, beschadiging van goederen in en om het huis).

Getuige zijn van huiselijk geweld betekent dat het kind direct of indirect getuige is van ruzie tussen de ouders (waarbij inbegrepen stiefouders, pleegouders, adoptiefouders, partner van biologische ouder) of andere verzorgers. Hierdoor loopt het kind schade op. Getuige zijn van huiselijk geweld komt op veel manieren voor. Kinderen kunnen het geweld letterlijk zien of horen als het zich in een

andere kamer afspeelt. Dat is beangstigend, omdat het kind zich een eigen voorstelling maakt bij wat het hoort. Ook komt het voor dat kinderen tussenbeide komen als de ouders ruzie maken of vechten. Ze schreeuwen dat de ouders op moeten houden, springen er letterlijk tussenin of bellen de politie. Soms worden kinderen zelf slachtoffer als het geweld hen per ongeluk of met opzet raakt. Een andere vorm is dat kinderen geconfronteerd worden met de directe gevolgen van het geweld; ze zien bijvoorbeeld dat hun moeder van streek is of naar het ziekenhuis moet. De nasleep van het geweld kan ertoe leiden dat kinderen gegijzeld worden, moeten vluchten of moeten verhuizen naar een opvanghuis. Ook ongeboren kinderen kunnen tijdens de zwangerschap blootstaan aan huiselijk geweld. Ze kunnen doelwit zijn van de mishandeling, onbedoeld geraakt worden of nadelige gevolgen ondervinden van de stress van de moeder (bron: Holden, 2003).

4.4 Seksueel misbruik

Bij seksueel misbruik gaat het om seksuele handelingen bij of met het kind, die niet passen bij leeftijd of ontwikkeling van het kind, of waaraan het kind zich niet kan onttrekken. Seksueel misbruik betreft afgedwongen contacten met een kind jonger dan 16 jaar. Ook een eenmalig seksueel contact van een volwassene met een kind, ongeacht de gradatie - de mate van 'indringendheid' - moet beschouwd worden als kindermishandeling. Voorbeelden zijn: het seksueel aanraken van het lichaam, manueel- genitaal contact, oraal genitaal contact, genitaal genitaal contact, anaal genitaal contact, stoppen van voorwerpen in geslachtsdelen of anus, het tonen van pornografisch materiaal aan een kind of het kind dwingen tot seksuele handelingen met derden.

4.5 Exploitatie

Als een volwassene een kind of iemand anders aanzet tot activiteiten die schadelijk zijn voor de veiligheid, het welzijn of de ontwikkelingen van het kind, en hij of zij doet dit om aan zijn eigen behoefteste voldoen, spreek je van exploitatie. Bijvoorbeeld: een kind beschikbaar stellen voor pornografische producties, het aanzetten van kinderen tot prostitutie en het als klant gebruik maken van een kinderprostitutie.

4.6 Schending van het recht op zelfbeschikking

Als ouders een kind de mogelijkheid ontnemen zijn eigen keuzes te maken en tot bloei te komen als persoon, dus gezond op te groeien naar volwassenheid, is dat een schending van het recht op zelfbeschikking van het kind. Ook het beschadigen van de vermogens van een kind tot zelfbeschikking valt onder deze definitie.

4.7 Vrouwelijke Genitale Verminking

Vrouwelijke Genitale Verminking (VGV) is een ingreep in de geslachtsorganen van meisjes en jonge vrouwen. Er zijn vier vormen:

- incisie: bij deze 'mildste' vorm wordt een prik gegeven of een kleine snee gemaakt in de clitoris of voorhuid met als symbolisch doel enkele druppels bloed te laten vloeien;
- circumcisie: dit is, analoog aan mannenbesnijdenis, het rondom uitsnijden van de voorhuid van de clitoris. Dit heet de sunnabesnijdenis. Vaak wordt er meer weggesneden, soms onbedoeld, meestal opzettelijk;
- excisie of clitoridectomie: deze vorm van VGV gaat nog een stap verder met het wegsnijden van de top van de clitoris of zelfs de hele clitoris. Soms worden hierbij ook geheel of delen van de kleine schaamlippen verwijderd;
- infibulatie: de meest vergaande vorm van vrouwenbesnijdenis is de 'faraonische besnijdenis'. Alle uiterlijke geslachtsorganen worden weggesneden. De wond laat men

helemaal dichtgroeien, op een zeer kleine, potlooddikke opening na, waarlangs menstruatiebloed en urine het lichaam kunnen verlaten.

4.8 Eergerelateerd geweld

De definitie van eergerelateerd geweld is: *'geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie, waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken'* (Ferberda & Van Leiden, 2005).

Onder eergerelateerd geweld vallen bijvoorbeeld bedreiging met eermoord, aanzetten tot zelfmoord, mishandeling of verminking, verstoting of bedreiging daarmee, uithuwelijking. Eerwraak is de meest extreme vorm omdat het slachtoffer hierbij wordt vermoord.

4.9 Gedwongen uithuwelijken/huwelijksdwang

De adviescommissie voor vreemdelingenzaken (ACVZ) hanteert de volgende definitie: Een gedwongen huwelijk is een huwelijk waarbij één of beide huwelijkspartner(s) geen zeggenschap heeft (hebben) over de sluiting van de huwelijksverbintenis en daarmee niet instemt (instemmen).

4.10 Indoctrinatie

Indoctrinatie is het systematisch en eenzijdig onderwijzen van aanvechtbare overtuigingen of opvattingen, met de bedoeling dat deze kritiekloos worden aanvaard.

4.11 Münchhausen by Proxy/Pediatric Condition Falsification

Bij het syndroom van Münchhausen by Proxy gaat het om een volwassene die bij een kind ziekteverschijnselen nabootst, verergert, veroorzaakt of verzint. Met als oogmerk het kind 'medische' behandeling te laten ondergaan. Ouders of verzorgers die zich hieraan schuldig maken hebben een ziekelijke behoefte aan aandacht van artsen en hulpverleners en proberen door manipulatie die aandacht te krijgen. Voorbeelden zijn het toepassen van geweld bij het kind, uithongering, slechte voeding of het geven van drugs of geneesmiddelen. Zowel acute als meer chronisch verloopende ziektebeelden komen voor bij het syndroom van Münchhausen by Proxy/Pediatric Condition Falsification.

5. Omstandigheden

Er zijn allerlei factoren van invloed op het welzijn en de gezondheid van kinderen. Als u zich zorgen maakt om een kind is het belangrijk dat u zo objectief mogelijk beschrijft wat u ziet of hoort. Kijk daarbij naar zo- wel de risico's als de factoren die juist beschermend zijn. Al voldoet een gezin aan meerdere risicofactoren, dan hoeft dat nog niet te betekenen dat er werkelijk sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld. De beschermende factoren kunnen het risico juist weer verkleinen. Daar moet u dus ook op letten.

Belangrijk: objectief signaleren.

In dit hoofdstuk vindt u een uitgebreide lijst signalen. Ook hier is de regel: trek niet te snel conclusies en ga niet interpreteren. Met andere woorden: signaleer objectief en niet subjectief. Beschrijf dus concrete, feitelijke signalen. Schrijf bijvoorbeeld: 'Stefan ziet wit, heeft wallen onder de ogen en strakke trekken in zijn gezicht' in plaats van: 'Stefan ziet er slecht uit'.

Het opmerken van de signalen in de lijst hierna hoeft geen grond te zijn voor een vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld. Een andere oorzaak is ook mogelijk. Bovendien is deze lijst niet volledig. Ook andere signalen, die niet in deze lijst staan, kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld. Met andere woorden: wees zorgvuldig.

5.1 Risicofactoren voor kindermishandeling

Ouders

- mishandeling van een eerder kind;
- mishandeling of verwaarlozing in eigen verleden;
- persoonlijkheidsstoornis: impulsiviteit, instabiliteit, agressie, suïcideneiging, moord;
- verslaving: alcohol, drugs, gokken;
- (lichte) verstandelijke handicap;
- ontkenning ernst kindermishandeling;
- verbaal of lichamelijk relationeel geweld;
- vader of moeder is jonger dan 20 jaar;
- alleenstaand ouderschap;
- afhoudend jegens gezondheidszorg en hulpverlening (no-show's).

Omgeving

- financiële problemen (armoede);
- werkloosheid, lage opleiding, gebrek aan perspectief;
- weinig steun van familie en omgeving (isolement);
- nieuwe migranten, illegalen.

Kind

- ongewenst of tegenvallend kind;
- huilbaby;
- kind met (meervoudige) handicap;
- kind met ontwikkelings- en gedragsprobleem (ADHD, autisme, ODD);
- prematuur of dysmatuur geboren kind;
- adoptiekind, pleegkind of stiefkind;
- groot gezin van drie of meer kinderen;
- kind dat eerder mishandeld is.

Gezin, interactie tussen ouder en kind

- gebrek aan kennis over opvoeding, vreemde verwachtingen of opvattingen;
- negatieve ouder-kindinteractie;
- ongewenste zwangerschap;
- negatief ervaren zwangerschap (medische complicaties, geweld, relatieproblemen);
- stressfactoren in gezin (verhuizing, scheiding).

5.2 Beschermende factoren

De beschermende factoren van het kind worden in deze paragraaf niet vermeld omdat het kind totaal afhankelijk is van de omgeving.

Ouders

- competentie en draagkracht: ouders kunnen opvoeding qua tijd en energie aan;
- positief zelfbeeld;
- partner ondersteunt en deelt in zorg en opvoeding;
- ouders hebben vervelende jeugdervaringen goed verwerkt;
- ouders kunnen steun putten uit eigen liefdevolle opvoeding;
- ouders zijn in staat steun uit omgeving te vragen en deze goed te gebruiken;
- ouders zijn aanwezig en emotioneel beschikbaar voor het kind;
- ouders zijn flexibel en kunnen omgaan met veranderingen.
- kind is sociaal vaardig, kan gevoelens goed verwoorden, probleemoplossend vermogen;
- positief zelfbeeld;
- bovengemiddelde intelligentie;
- aantrekkelijk uiterlijk, kind ziet er leuk uit;
- kind heeft goede relatie met andere volwassene(n) naast ouders;
- egoveerkracht, kind kan staande blijven in allerlei sociale situaties, toont veerkracht;
- kind is bereid en in staat te veranderen, kan naar eigen aandeel kijken en nieuwe dingen aanleren.

Gezin en omgeving

- steun uit informeel netwerk: er is ten minste één betrouwbare persoon die het kind kan opvangen of de ouders praktisch, materieel of emotioneel bijstaan;
- steun uit formeel netwerk: instanties helpen ouder(s) en/of kind (bijvoorbeeld jeugdgezondheids- zorg, huisarts, kerk).

6. Het protocol

6.1 In het kort

- 1) Breng de signalen in kaart
 - 2) Vraag advies aan deskundige collega, aandachtsfunctionaris, bij Bureau Jeugdzorg/Advies- en Meldpunt Kindermishandeling en/of het Steunpunt Huiselijk Geweld
 - 3) Praat met cliënt, ouder(s) / verzorger(s) en/of kind
 - 4) Weeg aard, ernst van en risico op kindermishandeling of huiselijk geweld
 - 5) Beslis: zelf hulp organiseren of melding doen bij Bureau Jeugdzorg/Advies- en Meldpunt Kindermishandeling en/of het Steunpunt Huiselijk Geweld.
- Volg de stappen in dit protocol. Dat hoeft niet noodzakelijk in deze volgorde. U kunt ook stappen herhalen als de situatie daarom vraagt.
 - Ga altijd uit van uw eigen deskundigheid. Als beroepskracht heeft u kennis van de ontwikkeling van kinderen en bent u bij uitstek degene die afwijkend gedrag kan signaleren. Vertrouw op uw kennis, ervaring en intuïtie en bespreek uw zorgen ook met anderen binnen de organisatie.
 - In de beschrijving van de stappen van het protocol worden geen termijnen genoemd. De reden hiervan is dat een tijdpad geen houvast biedt en ook niet goed te bepalen is. Elke situatie is anders en vraagt om een eigen inschatting van de ernst, het risico en de mate van spoed. Het is aan u, de medewerker, en de organisatie waar u werkt om effectief en verantwoord te handelen.

6.2 Protocol uitgewerkt naar locatie Widdonckschool Weert

- 1) breng de signalen in kaart

De signalen die kinderen of ouders kunnen uitzenden, zijn niet altijd herkenbaar als teken van kindermishandeling. Soms gaat het om een vaag gevoel bij de begeleider dat niet direct te herleiden is tot duidelijke signalen. Waar moet je alert op zijn? Het overzicht van risico- en beschermende factoren en van signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld, kunnen wat meer richting geven.

- Signaleren is een basishouding, geen 'stap' die gevolgd moet worden. Deze grondhouding wordt verondersteld bij alle werknemers.
- Signalen worden genoteerd in het journaal. Het journaal is een dagdagelijks document van de leerlingen. Hierin staan opeenvolgend opvallendheden, acties, afspraken e.d. Op deze manier is alles wat om een kind speelt in samenhang te bekijken / te beoordelen.
- Signalen worden in rood aangegeven.
- ! Is de situatie acuut onveilig, dan direct contact opnemen met politie.

2) vraag advies aan deskundige collega, aandachtsfunctionaris,

Nu de signalen in kaart gebracht zijn, is het noodzakelijk deze verder te bespreken met een deskundige collega of aandachtsfunctionaris. De aandachtsfunctionaris kan verder helpen in de te nemen vervolgstappen of neemt zelf initiatief tot het nemen van de stannen.

- De aandachtsfunctionaris voor Widdonckschool Weert (VSO) is Jolanda Hertogs. Spreek haar aan in geval van signalen, zorgen, onderbuikgevoelens.
- Houd ook het journaal verder bij met ondernomen acties. Alle acties, afspraken gerelateerd aan de zorgsignalen worden in rood aangeduid.
- Signalen worden daarnaast besproken met IB-er, coördinator. Deze brengt signalen in tijdens CVB: traject wordt bepaald. Journaal wordt bijgewerkt, betrokken werknemers worden op de hoogte gebracht.

Overleg met een deskundige collega of aandachtsfunctionaris binnen uw organisatie is intern overleg. Toestemming van het kind of de ouder(s) voor het verstrekken van gegevens is dan niet nodig. Dat geldt ook wanneer u een adviesgesprek bij BJZ/AMK heeft en daarbij de cliëntgegevens anoniem houdt. Maar wanneer u melding doet of overleg heeft met iemand buiten uw organisatie, en daarbij gegevens over kind of ouder(s) verstrekt, is daarvoor toestemming nodig van kind of ouder(s). De regels hiervoor zijn echter niet eenduidig.

De Wet bescherming persoonsgegevens bepaalt dat een cliënt vanaf 16 jaar zelf toestemming geeft aan een beroepskracht voor het verstrekken van zijn gegevens aan een ander (al dan niet in de vorm van het doen van een melding). De Wet op de jeugdzorg en de Wet inzake de geneeskundige behandelingsovereenkomst geven een cliënt dit recht vanaf zijn twaalfde jaar. Toch moet over een melding, als het gaat om een cliënt tot 16 jaar die nog thuis woont, ook gesproken worden met zijn ouder(s). Want bij de melding worden doorgaans niet alleen gegevens over de jongere verstrekt maar ook over zijn ouder(s).

Een gesprek voeren met ouders / verzorgers aangaande de signalen kan lastig zijn. Ben daarom voorbereid, ga in gesprek met elkaar, vraag back-up, feed-back. Doe het gesprek met tweeën.

3) praat met cliënt, ouder(s) en/of kind

Als u zich zorgen maakt over een kind of de ouder(s), bespreek deze dan zo snel mogelijk met een of beide ouders / verzorgers. Zij zijn uw belangrijkste gesprekspartner en informatiebron. Als de 'niet-besproken zorgen' zich opstapelen, vragen ouders zich af waarom ze niet eerder op de hoogte zijn gesteld en dat kan het vertrouwen schaden. Natuurlijk kan het lastig zijn zo'n gesprek met de ouder(s) te voeren. Toch is het nodig om een goed beeld te krijgen van de situatie. Misschien blijkt wel dat er iets anders aan de hand is dan kindermishandeling of huiselijk geweld. Of geeft het gesprek de ouder(s) net dat duwtje in de rug dat ze nodig hebben om hulp te zoeken. Bovendien: in situaties waarin ouders terughoudend, defensief of agressief reageren, is er reden temeer u ernstige zorgen te maken. U kunt het ook omdraaien: welke ouder vindt het vervelend dat iemand oog

heeft voor zijn of haar kind? Verder moet u rekening houden met het feit dat het kind door iemand anders dan de ouder(s) mishandeld kan worden.

Kortom:

- probeer in dit eerste, belangrijke gesprek uw zorgen te delen met de ouder(s):
 - ✓ leg de ouders / verzorgers het doel uit van het gesprek,
 - ✓ beschrijf de signalen die zijn gedaan en de waarnemingen die hierbij horen. Niets is feitelijk totdat het bewezen is!
 - ✓ de ander(en) moet(en) reactie kunnen geven,
 - ✓ kom pas na deze reactie tot gezamenlijke interpretatie van hetgeen is waargenomen.
 - ✓ plan een vervolgesprek

- Het contact of gesprek met de ouder(s) is altijd gekoppeld aan een doel. Bijvoorbeeld het verzamelen van meer informatie, het delen van de zorgen over het kind of de ouder(s) motiveren voor hulp. Bepaal altijd van tevoren het doel van het gesprek, bij voorkeur samen met een deskundige collega of de aandachtsfunctionaris kindermishandeling. Met een duidelijk doel voor ogen heeft u houvast en verkleint u het risico op een gesprek waar niets uitkomt.

- Behalve het gespreksdoel moet u ook bepalen wie het gesprek met de ouder(s) gaat voeren en wat u als reden voor het gesprek aangeeft. Bedenk ook of het wenselijk of noodzakelijk is het gesprek samen met een collega te voeren, en of het voor uw eigen veiligheid nodig is dat een collega weet dat u dit gesprek voert, zodat hij of zij in de buurt kan blijven.

Bereid de praktische kant voor:

- ✓ waar vindt het gesprek plaats,
- ✓ hoe laat en op welke dag,
- ✓ is er opvang voor het kind en andere kinderen uit het gezin?
- ✓ En spreekt u af met een of beide ouder(s)?

Denk ook alvast na over het vervolg:

- ✓ Wat kunt u de ouder(s) bieden aan hulp?
- ✓ Waar kunnen ze terecht?

Het is belangrijk dat u – figuurlijk gesproken - niet tegenover, maar naast de ouder(s) blijft staan.

Open het gesprek met gewone, belangstellende vragen.

- ✓ Heeft u aan de parkeermeter gedacht?
- ✓ Is uw zoon al naar de dokter geweest?
- ✓ Hoe gaat het thuis?
- ✓ Hoe beleeft uw dochter de komst van haar babybroertje?

Dit zijn gewone vragen, maar ze kunnen wel extra informatie opleveren waardoor de situatie duidelijker wordt. En ze zorgen voor een meer ontspannen sfeer.

- In de volgende gespreksfase legt u uit wat het doel is van het gesprek en waarom u zich zorgen maakt over het kind (dat kan ook een ongeboren kind zijn). Vertel daarbij feitelijk wat uw zorgen zijn en vraag na of ouder(s) deze herkennen. Vertel ook wat er goed gaat met het kind. Houd bij het delen van uw zorgen rekening met mogelijke reacties van schrik, boosheid of verdriet en wees u ervan bewust dat dit normale reacties zijn op een vervelende boodschap. Het is niet makkelijk voor ouders te horen dat het niet goed gaat met hun kind. Voor sommige ouders is het gesprek een opluchting, omdat ze zich erkend voelen in de zorgen die ze zelf hebben over hun kind. Belangrijk is dat u de ouder(s) de ruimte geeft te reageren. Kijk wat het verhaal bij de ouder(s) losmaakt en hoe ze reageren. Vraag na of ze al hulp krijgen en wat er kan gebeuren om de zorgen te verminderen. Ga ook na wat de eigen mogelijkheden voor hulp zijn in het

sociale netwerk van het gezin, bijvoorbeeld om het gezin te ontlasten. In uw regionale sociale kaart staan organisaties waar ouders en kinderen hulp kunnen krijgen.

- Rond het gesprek af met een korte samenvatting van wat er is besproken. Check of de boodschap is overgekomen bij de ouder(s). Het is ook de bedoeling dat u de afspraken en besluiten uit het gesprek kort en zakelijk vastlegt; de ouder(s) krijgen een kopie.

4) weeg aard, ernst van en risico op kindermishandeling of huiselijk geweld

Hoe reëel is het dat er sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld? En hoe ernstig of acuut is het? Dat zijn de vragen die beantwoord moeten worden, nu er meer informatie bekend is. Bij dit proces van inschatten en afwegen kunnen hulpmiddelen heel helpend zijn.

Na de eerste drie stappen beschikt de werknemer over redelijk veel informatie:

- signalen
- uitkomsten van het gesprek
- advies van deskundigen

Bij stap 4 gaat het erom dat de werknemers deze informatie wegen, dit gebeurt tijdens het CVB op aangeven van de leerkracht / IB. Hiervoor kan door de leerkracht een risicotaxatie instrument worden ingezet. Ook kan advies worden ingewonnen bij AMK (BJZ) 088 - 0072975 of Stichting Huiselijk Geweld 0900 6887237.

Het risicotaxatie-instrument Lirik (licht instrument risicotaxatie kindveiligheid) is te vinden via www.nji.nl.

5) beslismoment

Bij de vijfde stap maken we de keuze of school zelf hulp kan organiseren, of melding doet bij AMK, dan wel SHG. De melding moet met ouders / leerling worden besproken. Uitgaan van competenties en mogelijkheden.

- **Organiseren van hulp**
Meent het CBV op basis van afwegingen tijdens stap 4 dat de leerling en het gezin redelijkerwijs voldoende tegen kindermishandeling / huiselijk geweld beschermt is: toch hulp (laten) schakelen ter voorkomen van de signalen, wegnemen van de signalen, effecten volgen van deze hulp alsnog melding doen als signalen blijven bestaan, weer bestaan.
- **Melding doen**
Bespreek de melding vooraf met de betrokkenen, (ouders / verzorgers, leerling vanaf 12 jaar met zijn ouders / verzorgers, leerling vanaf 16 jaar individueel)
 - ✓ uitleggen waarom de melding (alsnog) wordt gedaan,
 - ✓ vraag uitdrukkelijk om een reactie,
 - ✓ in geval van bezwaren, hoe (deels) tegemoet te komen in deze bezwaren,
 - ✓ indien het niet mogelijk is tegemoet te komen, noodzaak van de melding afwegen.

Melding wordt gedaan indien de leerling bescherming behoeft dan wel verder onderzoek nodig is.

- AMK levert op vraag, meest up to date aanvraagdocument aan.
- Melden verwijsindex.

6.3 Waar het protocol niet voor is

Het protocol vertelt u wat u moet doen binnen uw organisatie of instelling bij een vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld. Het gaat niet uitgebreid in op huiselijk geweld waarbij geen kinderen betrokken zijn. Ook regionale samenwerkingsafspraken tussen instellingen over de handelwijze bij kindermishandeling en huiselijk geweld, zorgcoördinatie, melding in de regionale verwijsindex en terugkoppeling komen in dit protocol niet aan de orde. Deze samenwerkingsafspraken zijn of worden per regio gemaakt. Kindermishandeling door beroepskrachten valt evenmin onder het bereik van dit protocol en de Wet meldcode. Voor deze vormen van geweld zijn andere stappen van toepassing, zoals het direct informeren van de leidinggevende en/of de directie en het inschakelen van de inspectie

7. Signalen bij kinderen die kunnen wijzen op mishandeling

In dit hoofdstuk vindt u signalen die bij een kind kunnen wijzen op mishandeling.

Lichamelijke signalen bij kinderen tot 12 jaar

- onverklaarbare blauwe plekken, schaafwonden, kneuzingen, botbreuken;
- krab-, bijt- of brandwonden;
- littekens;
- slechte verzorging in kleding, hygiëne, voeding;
- onvoldoende geneeskundige of tandheelkundige zorg;
- achterstand in ontwikkeling (motoriek, spraak, taal, emotioneel, cognitief);
- psychosomatische klachten (buikpijn, hoofdpijn, misselijk, etc.);
- vermoeidheid, lusteloosheid;
- genitale of anale verwondingen;
- jeuk of infectie bij vagina of anus;
- opvallend vermageren of dikker worden;
- recidiverende urineweginfecties of problemen bij het plassen;
- niet zindelijk (vanaf 4 jaar); let op: bij een verstandelijke beperking kan de zindelijkheidsleeftijd afwijken;
- afwijkende groei- of gewichtscurve;
- kind gedijt niet goed;
- kind komt steeds bij andere artsen of ziekenhuizen;
- houterige manier van bewegen (benen, bekken 'op slot');
- pijn bij lopen of zitten;
- seksueel overdraagbare aandoening;
- slaapproblemen;
- voeding- of eetproblemen.

Extra voor kinderen tot 4 jaar

- lichaam stijf houden bij optillen.

Extra voor kinderen van 12 tot 19 jaar

- zwangerschap;
- abortus;
- vertraagd intreden puberteit;
- boulimia.

Emoties en gedrag bij kinderen tot 12 jaar

- extreem zenuwachtig, gespannen, angstig of boos;
- teruggetrokken gedrag;
- in zichzelf gekeerd, depressief;
- passief, meegaand, apathisch, lusteloos;
- kind is bang voor de ouder;
- plotselinge verandering in gedrag;
- veel aandacht vragen op een vreemde manier;
- niet bij de leeftijd passende kennis, gedrag of omgang met seksualiteit;
- vastklampen of veel afstand houden;
- angst of schrikreacties bij onverwacht lichamenlijk contact;
- zelfverwondend gedrag;
- overijverig;

- jong of ouwelijk gedrag;
- stelen, brandstichting, vandalisme;
- altijd waakzaam;
- (angst voor) zwangerschap;
- extreem verantwoordelijkheidsgevoel;
- niet spelen met andere kinderen (vanaf 3 jaar);
- afwijkend spel (ongebruikelijke thema's die kunnen wijzen op kindermishandeling);
- snel straf verwachten;
- gebruik van alcohol of drugs;
- agressieve reacties naar andere kinderen;
- geen interesse in speelgoed of spel.

Extra voor kinderen tot 4 jaar

- angstig bij het verschonen;
- driftbuien;
- vertraagde spraak-taalontwikkeling.

Extra bij kinderen van 12 tot 19 jaar

- suïcidaal gedrag;
- anorexia;
- boulimia;
- weglopen van huis;
- crimineel gedrag;
- verslaafd aan alcohol of drugs;
- promiscuïteit of prostitutie;
- relationeel geweld;
- hoog schoolverzuim.

Signalen bij het gezin

- onveilige behuizing;
- onhygiënische leefruimte;
- sociaal geïsoleerd;
- gesloten gezin dat hulp vermijdt;
- kind gedraagt zich anders als de ouders in de buurt zijn;
- gezin verhuist vaak;
- gezin wisselt vaak van huisarts, specialist of ziekenhuis;
- relatieproblemen van ouders;
- lichamelijk of geestelijk straffen is normaal in het gezin;
- gezin kampt met diverse problemen;
- regelmatig wisselende samenstelling van gezin;
- sociaal-economische problemen: werkloosheid, uitkering, migratie;
- veel ziekte in het gezin;
- geweld tussen gezinsleden;
- andere kinderen zijn uit huis geplaatst;
- gezin maakt onverzorgde, verwaarloosde indruk.

Signalen van ouder(s)

- ouder schreeuwt naar het kind of scheldt het kind uit;
- ouder troost het kind niet bij huilen;
- ouder reageert niet of nauwelijks op het kind;
- ouder komt afspraken niet na;

- ouder heeft irreële verwachtingen van het kind;
- ouder heeft zelf ervaring met geweld in het verleden;
- ouder staat er alleen voor en heeft weinig steun uit de omgeving;
- ouder weigert benodigde medische of geestelijke hulp voor kind;
- ouder heeft psychiatrische of psychische problemen;
- ouder gedraagt zichzelf nog als kind;
- ouder heeft cognitieve beperkingen;
- ouder vertoont negatief en dwingend gedrag;
- ouder is voor een ander kind uit de ouderlijke macht ontzet;
- ouder belast kind met volwassen zorgen of problemen;
- ouder heeft andere kinderen mishandeld, verwaarloosd of misbruikt.

Signalen van zwangere vrouwen

- alcohol- of drugsgebruik;
- roken;
- zich afzijdig houden van of vertrek bij prenatale zorg;
- geen vaste verblijfplaats;
- frequent verhuizen (meer dan twee adressen in een jaar);
- ongezonde leefomgeving;
- maakt onverzorgde, verwaarloosde indruk;
- geïsoleerd leven;
- geen sociaal netwerk;
- psychische of psychiatrische problemen (in heden of verleden);
- verstandelijke of cognitieve beperking;
- een verwarde indruk maken;
- onvoorbereid op bevalling of de komst van een kind;
- verbergen van de zwangerschap;
- het kind niet willen;
- onrealistische verwachting van het ongeboren kind;
- snelle opeenvolging van zwangerschappen;
- een vorig kind is mishandeld, verwaarloosd of misbruikt;
- ouder is voor een vorig kind uit de ouderlijke macht ontzegd of vorig kind is uit huis geplaatst;
- vrouw wordt zelf mishandeld of heeft dit meegemaakt;
- seksueel overdraagbare aandoeningen (soa's);
- prostitutie;
- criminaliteit;
- ongecontroleerd medicatiegebruik.

Signalen bij kinderopvang

- kind wordt regelmatig te laat opgehaald of gebracht;
- geen of weinig belangstelling van de ouders voor belevenissen of ontwikkeling van het kind;
- afwijkend gedrag van het kind bij het halen en brengen door ouders;
- kind wil zich niet uitkleden voor het slapen;
- kind wil niet verschoond worden;
- knijpen, bijten, haren trekken bij andere kinderen;
- kind wordt onverzorgd gebracht (heel volle luier, ongewassen, hongerig);
- kind wordt onverwacht uitgeschreven zonder afscheid.

Signalen op school

- leerproblemen;
- taal- of spraakproblemen;
- plotselinge drastische terugval in schoolprestaties;
- faalangst;
- hoge frequentie schoolverzuim;
- altijd heel vroeg op school zijn en na schooltijd op school(plein) blijven;
- regelmatig te laat op school komen;
- geheugen- of concentratieproblemen;
- geen of weinig belangstelling van de ouders voor (de schoolprestaties van) het kind;
- angstig bij het omkleden (bij gym of zwemmen);
- afwijkend gedrag wanneer de ouders het kind van school halen;
- kind wordt onverwacht uitgeschreven zonder afscheid;
- onverzorgd naar school;
- zonder ontbijt en/of zonder lunchpakket naar school;
- ouders nemen schooladviezen niet over;
- te hoge druk op schoolprestatie.

8. Internetadressen

- **Huiselijk geweld**
- ✓ www.huiselijkgeweldenberoepsgeheim.nl:
- ✓ www.huiselijkgeweld.nl: website voor professionals met beleid, onderzoek, methodieken, nieuws en sociale kaart
- ✓ www.movisie.nl/huiselijkgeweld: publicaties en folders
- ✓ www.minvws.nl: website Ministerie van VWS.
- ✓ www.justitie.nl: website Ministerie van Justitie.
- ✓ www.shginfo.nl: website Steunpunt Huiselijk Geweld
- ✓ www.mishandeling.nl
- ✓ www.acbkenniscentrum.nl www.meldcode.nl

- **Regionale websites (steunpunt) huiselijk geweld**
- ✓ www.zorginlimburg.nl

- **Tijdelijk huisverbod**
- ✓ www.tijdelijkhuisverbod.nl

- **Kindermishandeling**
- ✓ www.jeugdengезin.nl: programmaministerie Jeugd en Gezin
- ✓ www.kinderpostzegels.nl
- ✓ www.watkanikdoen.nl
- ✓ www.kindermishandeling.startpagina.nl
- ✓ www.kopopouders.nl
- ✓ Voor kinderen en jongeren www.stukyoutoo.com
- ✓ www.kindertelefoon.nl
- ✓ www.kindermishandeling.nl
- ✓ www.kinderrechtswinkel.nl
- ✓ www.onderzoekjégrens.nl
- ✓ www.sense.nl
- ✓ www.raak.org: website over de RAAK-aanpak
- ✓ www.samenopvoeden.nl: website over de RAAK-aanpak
- ✓ www.stopkindermishandeling.nl: over de RAAK-aanpak
- ✓ www.nji.nl/kindermishandeling:
- ✓ www.aanpakkindermishandeling.nl:

- **Centra voor Jeugd en Gezin**
- ✓ www.cjg.nl

Specifieke expertise

- **Eergerelateerd geweld**
- ✓ www.huiselijkgeweld.amsterdam.nl: website Amsterdamse aanpak eergerelateerd geweld
- ✓ www.rijksoverheid/eergerelateerd-geweld
- ✓ www.eervol.com
- ✓ www.lecegg.nl
- ✓ www.eerwraak.info: website voor professionals met beleid, onderzoek, methodieken, nieuws en sociale kaart
- ✓ www.watiseer.nl: website voor jongeren uit eerculturen

- ✓ www.opvang.nl: website van Federatie Opvang
- **Loverboys**
- ✓ www.bewareofloverboys.nl www.lover-boy.nl
- **Vrouwelijke genitale verminking**
- ✓ www.gezond.amsterdam.nl/jeugd/meisjesbenijdenis/amsterdamse-aanpak: website over de Amsterdamse aanpak vrouwelijke genitale verminking
- ✓ www.commissie-fgm.nl: info over de commissie bestrijding VGV (RVZ-cie)
- ✓ www.meisjesbesnijdenis.nl www.focalpointmeisjesbesnijdenis.nl
- ✓ www.tvcn.nl: informatie over tolk- en vertaalcentrum Nederland
- ✓ www.pharos.nl
- **Seksueel geweld**
- ✓ www.nvsh.nl: website over seksualiteit
- ✓ www.ecpat.nl: website van het wereldwijde netwerk tegen de seksuele uitbuiting van kinderen
- ✓ www.seksueelmisdrijf.nl: uitgebreide website met onder andere richtlijnen en wetgeving
- ✓ www.rutgersniso.nl
- ✓ www.seksueelgeweld.nl
- **Geweld tegen homoseksuelen**
- ✓ www.homo-emancipatie.nl: website voor professionals over homo-emancipatie